

ارائه مدلی برای توسعه شاخص‌های مهارت‌های کارآفرینی چند بعدی (مورد مطالعه: سازمان گمرک ایران)

ابوطالب شاهی خیالولو^۱ - محمد روحی عیسی لوی^۲ - محمد خیراندیش^۳ - بهنام آزادی^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۸/۲۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۰۵

چکیده

مطالعه حاضر با هدف ارائه مدلی برای توسعه شاخص‌های مهارت‌های کارآفرینی چند بعدی در سازمان گمرک ایران انجام پذیرفت. تحقیق حاضر از بعد مخاطب تحقیقی کاربردی، از منظر هدف اکتشافی و از بعد زمانی در دسته تحقیقات مقطعی قرار می‌گیرد که از طریق رویکرد آمیخته (کیفی و کمی) صورت گرفته است. جمع‌آوری داده‌ها در بخش کیفی از سنتز پژوهی و در بخش کمی از طریق پرسشنامه محقق ساخت جمع‌آوری شدند. مهارت‌های کارآفرینی چند بعدی با استفاده از سنتز پژوهی و در بخش کمی با کمک روش تحلیل عاملی تأییدی میزان تأثیرگذاری هر یک از عوامل مشخص گردید. بر اساس یافته‌ها کارآفرینی چند بعدی در ۴ بعد مورد بررسی است که متغیر مهارت‌های بین فردی با ضریب استاندارد ۰/۹۸۱ بالاترین رتبه و به ترتیب مهارت‌های گروهی با ضریب استاندارد ۰/۹۴۸ در رتبه دوم و مهارت‌های شخصی با ضریب استاندارد ۰/۹۳۶ در رتبه سوم و مهارت‌های جنبی با ضریب استاندارد ۰/۸۰۲ در رتبه چهارم قرار دارد. همچنین مدل طراحی شده از برازش مطلوبی برخوردار بود. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است مدل طراحی شده از لحاظ نظری و عملی قابلیت کاربرد در سازمان گمرک ایران را دارد.

واژگان کلیدی: کارآفرینی چند بعدی، تحلیل عاملی تأییدی، سنتز پژوهی، سازمان گمرک

^۱ دانشجوی دکتری، گروه مدیریت منابع انسانی، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران.

^۲ استادیار گروه مدیریت منابع انسانی، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران. (نویسنده مسئول)
mhmmdroohi@yahoo.com

^۳ استادیار گروه مدیریت منابع انسانی، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران.

^۴ استادیار گروه مدیریت منابع انسانی، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران.

مقدمه

امروزه کارآفرینی^۱ از مفهوم تک‌بعدی و به معنای اخص (اقتصادی) خارج شده است و کارآفرینی در پنج حوزه کارآفرینی اقتصادی، سازمانی، اجتماعی، فرهنگی، دیجیتالی (نوآورانه) مورد استفاده قرار می‌گیرد (واتسلند^۲، ۲۰۱۱).

یامادا^۳ در سال ۲۰۰۴ با بررسی مروری تحقیقات کارآفرینی گذشته، نشان می‌دهد که نقش اصلی کارآفرینان در شکوفایی سازمان برای به دست آوردن دانش و ایجاد سرمایه اجتماعی می‌باشد و با نگاه تک‌بعدی نمی‌توان به این مهم دست یافت و بنابراین پیشنهاد می‌دهد که کارآفرینی در سازمان به صورت چند بعدی مورد بررسی قرار گیرد و از تک‌بعدی خارج شود. واتسلند (۲۰۱۱) و والیر^۴ (۲۰۱۷) بحث می‌کنند که مهارت‌های کارآفرینی چندبعدی جزو لاینفک سازمان‌ها و مدیریت منابع انسانی می‌باشد. حال این سؤال پیش می‌آید که آیا سازمان‌های دولتی به‌ویژه مدیران کارآفرین برای بهره‌وری اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و تکنولوژیکی نیاز به مهارت‌های کارآفرینی چند بعدی دارند؟ به لحاظ نظری هر یک از مهارت‌های کارآفرینی (اقتصادی، سازمانی، اجتماعی و ...) می‌تواند به تنهایی بر کارایی سازمان تأثیر مثبت بگذارند و مطالعات مختلف تأثیرات آن‌ها را به اثبات رسانده‌اند (یامادا، ۲۰۰۴؛ واستلان، ۲۰۱۱؛ والیر، ۲۰۱۷). ولی در عمل مهارت کارآفرینی چند بعدی می‌تواند اثرات همدیگر را خنثی یا تقویت کند؛ به این صورت که برخی از مهارت‌ها تأثیر مثبتی بر یکدیگر داشته باشند، از سوی دیگر ممکن است تأثیرات آن‌ها بر یکدیگر منفی باشد (واتسلند، ۲۰۱۱). با توجه به مطالعات گذشته مدل‌های ارائه شده برای مهارت‌های کارآفرینی؛ ویژگی‌های کارآفرینان را به صورت موردی مورد بحث قرار داده‌اند (صالحی صدیقانی، ۱۳۸۹؛ کوپر^۵ و همکاران، ۱۹۹۴؛ دییز^۶، ۲۰۰۲؛ براون^۷ و همکاران، ۲۰۰۴؛ جارالیس و استرادی^۸، ۲۰۰۷؛ زهرا^۹

و همکاران، ۲۰۰۸؛ وانگ و زانگ^{۱۰}، ۲۰۰۹؛ شایبر^{۱۱} و همکاران، ۲۰۱۶؛ سوسا^{۱۲}، ۲۰۱۸؛ عدل^{۱۳}، ۲۰۱۸)؛ بنابراین جهت پر کردن خلأ علمی و مطالعاتی در این زمینه نیاز به ارائه مدلی جامع و چند بعدی که شامل همه ویژگی‌های کارآفرینان در زمینه‌های اقتصادی، سازمانی، اجتماعی و ... باشد؛ از ضروری‌ترین مباحث می‌باشد؛ بنابراین این مقاله باهدف ارائه مدلی برای توسعه شاخص‌های مهارت‌های کارآفرینی چند بعدی انجام پذیرفت؛ تا به این سؤال پاسخ دهد که شاخص‌های مهارت‌های کارآفرینی چند بعدی در بین مدیران کارآفرین کدامند؟ آیا می‌توان مدلی برای شاخص‌های مهارت‌های کارآفرینی چند بعدی ارائه داد؟

پیشینه نظری، پژوهشی و توسعه فرضیه‌ها

نخستین گام جهت تبیین و شناخت هر مفهوم یا پدیده، ارائه تعریف روشن از آن است. در این میان، کارآفرینی نیز یکی از واژه‌هایی است که تعریف واحدی برای آن وجود ندارد و از ابتدای طرح آن در محافل علمی، تعاریف متفاوتی از دیدگاه‌های گوناگون برای آن ارائه شده است (احمد پور داریانی، ۱۳۸۹). کارآفرینی، واژه‌ای است که در اصل از کلمه فرانسوی (آنتروپراندر)^{۱۴} به معنای متعهد شدن نشأت گرفته است (کوکران^{۱۵}، ۱۹۶۸). بنابر تعریف واژه‌نامه ویستر^{۱۶}، با نگاه تک‌بعدی (اقتصادی) کارآفرین را کسی می‌داند که متعهد می‌شود مخاطره یک فعالیت اقتصادی را سازماندهی، اداره و تقبل نماید (کاتسکیز و کیر گیدو^{۱۷}، ۲۰۰۹). پیتر دراگر^{۱۸}، کارآفرینی را منظری برای تغییر می‌داند که همیشه در جستجوی تغییر است، نسبت به آن از خود واکنش نشان می‌دهد و آن را یک فرصت و شانس می‌داند (کردنائیج، ۱۳۸۴). با توجه به گستردگی موضوع کارآفرینی در دو دهه اخیر در حیطه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و ... تعاریف ارائه شده در مورد مفهوم کارآفرین و کارآفرینی جامع

که می‌توان تصور کرد که شش شکل کارآفرینی به‌طور متقابل بر یکدیگر تأثیر می‌گذارد، اما جهت‌های این تأثیرات ممکن است متفاوت باشد.

چارچوب نظری تحقیق

همان‌طور که اشاره گردید مطالعات در زمینه کارآفرینی چند بعدی انگشت‌شمار می‌باشد، با این وصف در مطالعه حاضر با در نظر گرفتن دو مطالعه قبلی در این حوزه می‌توان کارآفرینی چند بعدی را در شش حیطه سازمانی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و تکنولوژیکی در نظر گرفت؛ با توجه به اینکه دو مطالعه قبلی اشاره کلی به مفهوم کارآفرینی چند بعدی داشتند و شاخص‌ها و مهارت‌های آفرینی ارائه شده در مطالعات گذشته تنها در یک حوزه کارآفرینی انجام پذیرفته است؛ مضاعف بر این مطالب، مدیران منابع انسانی امروز این درس را آموخته‌اند که نباید هیچ چیز را مجزا و جدا نسبت به سایر چیزهایی که در پیرامون او قرار گرفته در نظر بگیرند. به‌عنوان مثال نمی‌توان کارآفرینی اقتصادی را گسترش داد بدون اینکه به عوامل اجتماعی، سازمانی و فرهنگی جامعه بی‌تفاوت بود. رویکرد جامع‌نگرانه به کارآفرینی که دارای نظم منسجمی است تا حد زیادی به مدیران کمک خواهد نمود تا مشکلات سازمان‌ها را بهتر درک کرده و حل کنند. نهایتاً تک‌بعدی فکر کردن و نگرستن، مدیران کارآفرین را از کل جدا می‌کند و در نتیجه قالبی فکر می‌کنند. با توجه به ویژگی‌ها و ضرورتی که کارآفرینی چند بعدی در بطن خود دارد در واقع به یک عامل اجتناب‌ناپذیر تبدیل شده است؛ بنابراین در مطالعه حاضر محقق برای ساخت چارچوب نظری با ترکیب مطالعات گذشته در زمینه مهارت‌های کارآفرین سازمانی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و تکنولوژیکی برای بدست آوردن مهارت‌های چند بعدی کارآفرینی با استفاده از سنتز پژوهی سعی دارد مدلی در این زمینه ارائه دهد. علت

و مانع نیستند به همین دلیل یامادا (۲۰۰۴) با وارد کردن اشکال به تعاریف قبلی کارآفرینی مفهوم کارآفرینی چند بعدی را وارد ادبیات تحقیق کرد.

و واستلند (۲۰۱۱) با در نظر گرفتن همین موضوع کارآفرینی چند بعدی را یک زنجیره فعالیت، از جمله کشف فرصت‌ها، ارزیابی آن‌ها و جمع‌آوری منابع برای بهره‌برداری از این فرصت‌های جدید با در نظر گرفتن همه زمینه‌های کارآفرینی از جمله کارآفرینی اقتصادی، سازمانی، اجتماعی، فرهنگی و دیجیتالی می‌داند. مطالعات در زمینه کارآفرینی چند بعدی انگشت‌شمار می‌باشد تاکنون دو مطالعه به بحث کارآفرینی چند بعدی پرداخته‌اند.

یامادا (۲۰۰۴) در مطالعه‌ای به بررسی دیدگاه چند بعدی از کارآفرینی پرداخت. این مقاله تلاش می‌کند تا تحقیقات نظری در مورد کارآفرینی که در مطالعات قبلی انجام شده است، تلفیق کند و یک دیدگاه چند بعدی درباره کارآفرینی ارائه دهد. این تحقیق اولین مطالعه در زمینه کارآفرینی چند بعدی می‌باشد. محقق در بررسی مروری بر تحقیقات کارآفرینی گذشته، نشان می‌دهد که نقش اصلی کارآفرینان در شکوفایی سازمان برای به دست آوردن دانش و ایجاد سرمایه اجتماعی می‌باشد؛ و با نگاه تک‌بعدی نمی‌توان به این مهم دست یافت و بنابراین پیشنهاد می‌دهد که کارآفرینی در سازمان به‌صورت چند بعدی مورد بررسی قرار گیرد و از تک‌بعدی خارج شود.

در مطالعه دیگر واستلند (۲۰۱۱) در مطالعه خود به بررسی کارآفرینی چند بعدی پرداخت. محقق در این مقاله بحث می‌کند که تعاریف ارائه شده برای کارآفرینی ساده‌انگارانه است و کارآفرینی چند بعدی را یک زنجیره فعالیت می‌داند، از جمله کشف فرصت‌ها، ارزیابی آن‌ها و جمع‌آوری منابع برای بهره‌برداری از این فرصت‌های جدید با در نظر گرفتن همه زمینه‌های کارآفرینی از جمله کارآفرینی سازمانی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و تکنولوژیکی

روش تحقیق

تحقیق حاضر از بعد مخاطب تحقیقی کاربردی، از منظر هدف اکتشافی و از بعد زمانی در دسته تحقیقات مقطعی قرار می‌گیرد که از طریق رویکرد آمیخته (کیفی و کمی) صورت گرفته است. جمع‌آوری داده‌ها در بخش کیفی از سنتز پژوهی^{۲۱} و در بخش کمی از طریق پرسشنامه محقق ساخت جمع‌آوری شدند. مهارت‌های کارآفرینی چند بعدی با استفاده از سنتز پژوهی و در بخش کمی با کمک روش تحلیل عاملی تأییدی میزان تأثیرگذاری هر یک از عوامل مشخص گردید. جامعه‌ی آماری پژوهش حاضر شامل دو قسمت به شرح زیر بود:

جامعه آماری مطالعه حاضر در قسمت اول ادبیات و متون تخصصی تحقیق چون مقاله‌ها، کتاب‌ها، گزارش طرح‌های پژوهشی، پایان‌نامه‌ها در مورد مهارت‌های آفرینی در شش حیطه سازمانی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و تکنولوژیکی بود.

به‌تبع جامعه آماری، نمونه آماری تحقیق حاضر را تقریب منابع اصلی این رویکرد که در منابع پژوهشی موجود است مورد بررسی و امعان نظر قرار گرفت؛ پایگاه‌های اطلاعاتی که این مطالعه از آن‌ها انتخاب شد شامل ساینس دایرکت^{۲۲}، گوگل اسکولار^{۲۳}، نور مگز، اس آی دی، مگ ایران، گوگل و پرتال جامع علوم انسانی بود. کلیدواژه‌های به‌کاربرده شامل «کارآفرینی، مهارت‌های کارآفرین، ویژگی کارآفرینان، مدل» و در بخش انگلیسی:

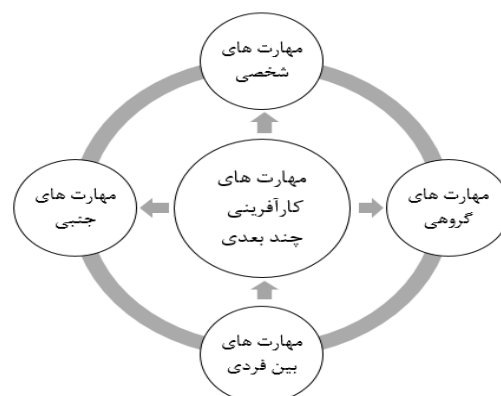
» Entrepreneurship, Entrepreneurs, skills, Attributes, Model «
بود. در مجموع ۲۸ مقاله و پایان‌نامه و کتاب با توجه به ملاک‌های پژوهش مورد بررسی قرار گرفت.

در قسمت دوم جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه مدیران گمرک ایران بود. که تعداد آن‌ها برابر ۷۵۸ نفر می‌باشد که با توجه به فرمول کوکران تعداد نمونه آماری برابر ۲۵۷ نفر به دست آمد که با روش

انتخاب روش سنتز پژوهی این است که سنتز پژوهی سعی دارد تحقیقاتی را که پوشش می‌دهد، تحلیل کرده و تعارضات موجود در ادبیات آن را حل کند و موضوعات اصلی را برای تحقیقات آینده مشخص نماید (کویر و هدگز^{۲۴}، ۲۰۰۹). در این روش دانسته‌های مطالعات مختلف و شاید پراکنده که می‌توانند با نیازهای خاص میدان عمل مرتبط باشند، گردآوری می‌شوند؛ سپس این دانسته‌ها باهم پیوندیافته و کل مجموعه دانش حاصله در قالبی متناسب با نیازهای کنونی، مورد ارزیابی، سازمان‌دهی مجدد و تفسیر قرار می‌گیرند. از این‌رو در این روش صرف کنار هم قرار دادن دانش‌های قبلی مدنظر نیست؛ بلکه بر ترکیب یافته‌های گوناگون در چارچوبی مشخص که روابطی جدید را در پی دارد، مورد تأکید است (شورت^{۲۵}، ۱۳۸۸).

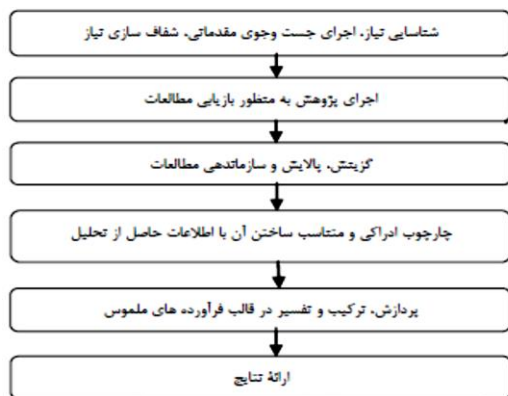
با سنتز مطالعات قبلی جهت ساخت چارچوب نظری تحقیق، نتایج نشان داد که ویژگی‌های کارآفرینان چند بعدی را می‌توان به چهار دسته مهارت‌های شخصی؛ مهارت‌های بین فردی؛ مهارت‌های گروهی؛ مهارت‌های جنبی تقسیم کرد (جدول ۱).

مرور ادبیات پژوهش حاصل از سنتز پژوهی مبنای تشکیل مدل مفهومی و طراحی سؤالات پرسشنامه قرار گرفت. با توجه به سنتز مطالعات مدل مفهومی زیر می‌توان ارائه داد.

شکل ۱: چارچوب مفهومی تحقیق

فاز اول (کیفی): مؤلفه‌های کارآفرینی چند بعدی
جهت سنتز مطالعات در مرحله اول از الگوی شش مرحله‌ای سنتز پژوهی روبرتس (به نقل از مارش، ۱۳۸۷) استفاده شده که این مراحل در شکل ۲، قابل مشاهده است.

شکل ۲: الگوی شش مرحله‌ای سنتز پژوهی روبرتس

با توجه به شکل ۲، به تشریح اقدامات انجام شده در هریک از مراحل پرداخته می‌شود:

۱- شناسایی نیاز، اجرای جست‌وجوی مقدماتی، شفاف‌سازی نیاز

یکی از مهم‌ترین موضوعات که اخیراً در سازمان گمرک ایران مورد توجه زیادی قرار گرفته است، موضوع کارآفرینی در فعالیت‌های گمرکی و کارآفرین نمودن گمرک است. ضمن اینکه نیروی انسانی دانشی و سازوکارهای ساختاری و سازمانی موجود در گمرک ایران از یک‌سو و مجهز شدن به تکنولوژی اطلاعات سازمانی از سوی دیگر پیش‌نیازهای لازم را برای ایجاد یک سازمان کارآفرین، به وجود آورده است تا بتواند به پیش و دیده‌بانی محیط پیرامون که هم شامل عرصه خط‌مشی‌های تجارت خارجی و اقتصاد کلان در داخل و همچنین خط‌مشی‌های بین‌المللی سازمان‌هایی نظیر سازمان تجارت جهانی، سازمان جهانی گمرک و سایر نهادهای بین‌المللی است، بپردازد تا نظیر سایر سازمان‌های کارآفرین، نوآور در خدمات، فرایند،

نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب و پرسشنامه به صورت آنلاین پخش گردید. در این مطالعه روش گردآوری اطلاعات در سه مرحله انجام شد؛ در مرحله اول به‌منظور طراحی مدل با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای از جمله مطالعه کتب و نشریات داخلی و خارجی و جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی (اینترنت) استفاده گردید؛ بدین‌صورت که با توجه به مبانی نظری و عملی تحقیق شاخص‌های مهارت‌های کارآفرینی مشخص گردید. در مرحله بعد معیارهای به‌دست‌آمده سنتز شده و مؤلفه‌های تکراری حذف گردیده و در نهایت معیارهای مطلوب برای کارآفرینان چند بعدی انتخاب گردید. در مرحله سوم با توجه به معیارهای انتخاب شده از مبانی نظری و عملی تحقیق و ادغام آن با نظرات متخصصان پرسشنامه‌ای در این زمینه طراحی گردید و به صورت میدانی اجراء گردید. این پرسشنامه شامل ۴۵ سؤال بسته پاسخ با طیف لیکرت (بسیار زیاد، زیاد، متوسط، کم، بسیار کم) بود؛ که از چهار مؤلفه اصلی: ۱- مهارت‌های شخصی؛ ۲- مهارت‌های بین فردی، ۳- مهارت‌های گروهی ۴- مهارت‌های جنبی تشکیل شده است. سؤال‌های ۱ تا ۱۲ به ارزیابی مهارت‌های شخصی و سؤال‌های ۱۳ تا ۲۳ به ارزیابی مهارت‌های بین فردی و سؤال‌های ۲۴ تا ۴۰ به ارزیابی مهارت‌های گروهی و سؤال‌های ۴۱ تا ۴۵ به ارزیابی مهارت‌های جنبی می‌پرداخت.

روایی این پرسشنامه بوسیله متخصصان با فرمول CVR مورد تایید قرار گرفت. همچنین پایایی پرسشنامه با آلفا کرونباخ $0/81$ صدم بدست آمد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و استنباطی با استفاده از نرم‌افزار Spss و نرم‌افزار Amos نسخه ۱۸ استفاده گردید.

نتایج یافته‌ها

تحلیل داده‌ها و یافته‌ها در دو فاز اصلی انجام پذیرفت.

ساختار و پاسخگویی باشد و به‌عنوان یک‌نهاد عمومی پیشگام در تغییر، تأثیرگذار در خط‌مشی‌گذاری و متمرکز بر فرصت‌هایی برای توسعه خدمات عمومی قلمداد گردد (سمایی و همکاران، ۱۳۹۹).

با توجه به بررسی محقق مطالعات زیادی در حوزه مهارت‌های کارآفرینی در حیطه‌های سازمانی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و تکنولوژیکی انجام پذیرفته است، حال این سؤال پیش می‌آید که آیا مهارت کارآفرینی در حیطه‌های مختلف می‌تواند اثرات همدیگر را خنثی یا تقویت کند؟ به این صورت که برخی از مهارت‌ها تأثیر مثبتی بر یکدیگر داشته باشند، از سوی دیگر ممکن است تأثیرات آن‌ها بر یکدیگر منفی باشد.

این سؤال پیش زمینه فکری طراحی مفهوم کارآفرینی چند بعدی در دو مطالعه گذشته بوده است (یامادا، ۲۰۰۴؛ واستلان، ۲۰۱۱). با این وجود در دو مطالعه گذشته در زمینه کارآفرینی چند بعدی، به مفهوم‌پردازی کارآفرینی چند بعدی پرداخته و اهمیت آن را نشان داده‌اند؛ با این وجود در مورد مهارت‌های کارآفرینی چند بعدی مدلی ارائه نداده‌اند. بنابراین انجام مطالعه حاضر می‌تواند خلأ علمی و مطالعاتی در این زمینه را در ارائه یک چارچوب منسجم ارائه دهد.

۲- اجرای پژوهش به‌منظور بازیابی مطالعات

این مرحله به جست‌وجوی منابع مربوط با نیاز اصلی پژوهش اختصاص دارد (علی‌پور و همکاران، ۱۳۹۹). از این‌رو ابتدا کلیه مقالات علمی پژوهشی از طریق جست‌وجوی کلیدواژه‌هایی از قبیل «کارآفرینی، مهارت‌های کارآفرین، ویژگی کارآفرینان، مدل» و در بخش انگلیسی «Entrepreneurship, Entrepreneurs, skills Attributes, Model» از طریق پایگاه‌های اطلاعاتی ساینس دایرکت، گوگل اسکولار، نور مگز، اس آی دی، مگ ایران، گوگل و پرتال جامع علوم انسانی شناسایی شد و سپس با توجه به هدف تحقیق منابع مرتبط حفظ و منابع غیر مرتبط حذف شد.

به‌منظور بالا بردن کیفیت کار، جست‌وجوی مقالات توسط دو نفر که آشنایی کامل به روش‌های جست‌وجو و منابع اطلاعاتی داشتند به‌صورت جداگانه انجام شد. از سوی دیگر سه فرد خبره در زمینه کارآفرینی بر کلیه روند اجرای کار نظارت داشت.

۳- گزینش، پالایش و سازمان‌دهی مطالعات

این مرحله به داوری درباره تعیین مطالعات مرتبط با نیازهای دانشی اختصاص دارد. داوری‌ای که نیازمند تدوین ملاک‌هایی برای گزینش و دسته‌بندی مطالعات است (مارش، ۱۳۸۷).

معیار اصلی ورود^{۲۵} در این پژوهش شامل موارد زیر بوده است.

۱) مقالات و پژوهش‌های چاپ‌شده در حوزه کارآفرینی بدون در نظر گرفتن زمان انتشارمقالات مورد بررسی قرار گرفت.

۲) از آنجایی که روش سنتز پژوهی صرفاً با داده‌های کیفی سروکار دارد؛ لذا مقالات و پژوهش‌هایی که با روش‌های کیفی مناسب از قبیل: مصاحبه، مشاهده، مرور نظامند، کتابخانه‌ای و سایر روش‌ها پرداخته بودند، موردبررسی قرار گرفت.

۳) تحقیقاتی که فرایند بررسی تخصصی را زیر نظر داوران متخصص طی می‌کنند و به‌صورت مقاله کامل از طریق برخط و یا به‌طور کامل چاپ‌شده باشد.

با توجه به جست‌جوهای انجام‌شده ۲۵۶ مطالعه در راستای ملاک‌های ورود این پژوهش یافت شد که تعدادی از این مطالعات برای ورود به تحلیل نهایی مناسب نبودند و بر اساس ملاک‌های خروج از فرایند تحلیل این پژوهش خارج شدند که ملاک‌های خروج این مطالعه شامل موارد زیر است:

۱) پژوهش‌هایی که اطلاعات کافی در زمینه اهداف این تحقیق گزارش نداده بودند، به‌عبارت‌دیگر پژوهش‌هایی که یا به‌صورت موردی انجام‌شده بودند و یا پژوهش‌هایی که به بررسی چالش‌های پرداخته بودند.

۲) پژوهش‌هایی که فاقد الگوی روش‌شناختی مناسب بودند.

پراکنده در گروه‌های معنادار به چهار مؤلفه اصلی: ۱- مهارت‌های شخصی؛ ۲- مهارت‌های بین فردی، ۳- مهارت‌های گروهی ۴- مهارت‌های جنبی تقسیم گردید.

با توجه به نتایج حاصل از سنتز پژوهی مطالعات گذشته مهارت‌های شخصی شامل: حل مسئله، خلاقیت، قدرت تخیل، استعداد و هوش، اعتمادبه‌نفس، پشتکار و جدیت، برونگرایی، کمال‌جویی، دوران‌پذیری، انگیزه پیشرفت، انگیزه‌ی موفقیت طلبی، توانایی تصمیم‌گیری سریع تقسیم می‌گردد.

مهارت‌های بین فردی شامل: ایجاد انگیزه در کارکنان، توانایی سازگاری با دیگران، انعطاف‌پذیری، تعادل رفتاری، حالت‌های ذهنی مثبت، صداقت و درستی، قضاوت‌های متعادل و مناسب، کنترل درونی، نگرش مثبت، توانایی نفوذ در دیگران، نوع‌دوستی تقسیم می‌گردد.

مهارت‌های گروهی شامل: رهبری گروه، کار گروهی، مدیریت تعارض، استفاده از ایده‌های دیگران، ایجاد ظرفیت نوآورانه و خلاقانه، پاسخ‌گویی به پیشنهادها و انتقادها، پاسخ‌گویی در برابر اقدام‌های انجام شده، تحمل ابهام، تعهد کاری، توانایی سازماندهی منابع لازم برای پاسخگویی به فرصت، حساسیت داشتن به دیگران، روحیه‌ی همکاری، مدیریت خطر، مسؤلیت‌پذیری، مهارت‌های مدیریتی و رهبری، وجدان کاری، پاسخ مثبت به چالش‌ها تقسیم می‌گردد.

مهارت‌های جنبی شامل: مهارت‌های اجتماعی، مهارت‌های تکنولوژیکی، مهارت‌های اینترنتی و کامپیوتری، قابلیت ایجاد و توسعه شبکه‌های ملی و بین‌المللی، مهارت‌های حرفه‌ای تقسیم می‌گردد.

۳) بر این اساس روند بررسی مقالات به ترتیب به این شرح است (کل مطالعات مرتبط با کلیدواژه‌ها ۲۵۶ مورد که با حذف مقالات نامرتب پس از بررسی عناوین ۱۱۲ مورد باقی ماند که با حذف مقالات نامرتب پس از بررسی متن کامل ۲۸ مورد بررسی قرار گرفت).

۴) ۳- تعیین چارچوب ادراکی و متناسب ساختن آن با اطلاعات حاصل از تحلیل این مرحله، چارچوبی پیونددهنده است که اطلاعات به‌دست‌آمده در پیرامون آن ترکیب می‌شود (مارش، ۱۳۸۷).

۵- پردازش، ترکیب و تفسیر در قالب فرآورده‌ای ملموس با توجه به یافته‌های حاصل از تحقیقات مرتبط باهدف پژوهش، ابتدا کلیه مؤلفه‌ها از طریق فرآیند کدگذاری باز استخراج و سپس بر اساس فرآیند کدگذاری گزینشی، کلیه مؤلفه‌ها بر اساس مفاهیم مشترک دسته‌بندی شدند.

ارائه نتایج ترکیب

در این بخش، با توجه به فرآیند و فرآورده‌های سنتز پژوهی در یک نمای کلی مهارت‌های کارآفرینی مورد بررسی قرار می‌گیرد. ابتدا در قسمت فرآیند سنتز پژوهی استخراج مهارت‌های کارآفرینی چند بعدی در حیطه‌های متداول کارآفرینی صورت گرفته به این شکل که ابتدا اهداف از طریق فرآیند کدگذاری باز شناسایی و سپس مصادیق هر یک از اهداف توسط فرآیند کدگذاری باز استخراج شد که کلیه داده‌های حاصل در بخش یافته‌ها گزارش می‌شود و سپس در قسمت فرآورده سنتز پژوهی، از آنجا که هدف سنتز پژوهی ترکیب کلیه یافته‌های علمی در یک موضوع خاص و رسیدن به یک انسجام واحد است، در بخش ارائه نتایج ترکیب با مرور مجدد داده‌های اولیه و کدگذاری مجدد، موارد همپوشی و قرابت معنایی باهم ترکیب‌شده و به‌صورت یک کل جدید و انسجام‌یافته ارائه می‌شود و با توجه به اهداف مشخص‌شده اهداف

جدول ۱: سنتز پژوهی عوامل مؤثر بر کارآفرینی چند بعدی

پژداش و ترکیب و تفسیر در قالب فرآورده‌های ملموس	چارچوب ادراکی و متناسب ساختن آن با اطلاعات حاصل از تحقیق	گزینش، پالایش و سازمان‌دهی مطالعات
مهارت‌های شخصی	حل مسئله	عبدل ^{۳۱} (۲۰۱۸)، پرنسکی ^{۳۷} (۲۰۰۵)، صالحی صدیقانی (۱۳۸۹)، کوپر ^{۳۸} و همکاران (۱۹۹۴)، دییز (۲۰۰۲)؛ براون و همکاران (۲۰۰۴)
	خلاقیت	مک کلند ^{۳۹} (۱۹۶۱)، علایی (۱۳۹۳)، رضاییگی و نوروزی (۱۳۹۵)، ریاضی و وکیل الرعیا (۱۳۹۱)، دییز (۲۰۰۲)؛ براون و همکاران (۲۰۰۴)، زهرا و همکاران (۲۰۰۸)
	قدرت تخیل	صالحی صدیقانی (۱۳۸۹)، کوپر و همکاران (۱۹۹۴)، دییز (۲۰۰۲)؛ براون و همکاران (۲۰۰۴)، زهرا و همکاران (۲۰۰۸)
	استعداد و هوش	صالحی صدیقانی (۱۳۸۹)، کوپر و همکاران (۱۹۹۴)، دییز (۲۰۰۲)؛ براون و همکاران (۲۰۰۴)، زهرا و همکاران (۲۰۰۸)
	اعتماد به نفس	صالحی صدیقانی (۱۳۸۹)، کوپر و همکاران (۱۹۹۴)، دییز (۲۰۰۲)؛ براون و همکاران (۲۰۰۴)، زهرا و همکاران (۲۰۰۸)
	پشتکار و جدیت	دهقانی و جمینی (۱۳۹۶)، صالحی صدیقانی (۱۳۸۹)، کوپر و همکاران (۱۹۹۴)، دییز (۲۰۰۲)؛ براون و همکاران (۲۰۰۴)، زهرا و همکاران (۲۰۰۸)
	برونگرایی	هورنسبای ^{۴۰} (۱۹۹۳)
	کمال‌جویی	براون و همکاران (۲۰۰۴)، زهرا و همکاران (۲۰۰۸)
	دوراندیشی	زهرا و همکاران (۲۰۰۸)
	انگیزه پیشرفت	مک کلند (۱۹۶۱)
مهارت‌های بین فردی	انگیزه‌ی موفقیت طلبی	نعمتی (۱۳۹۲)
	توانایی تصمیم‌گیری سریع	دییز (۲۰۰۲)؛ براون و همکاران (۲۰۰۴)، زهرا و همکاران (۲۰۰۸)
	ایجاد انگیزه در کارکنان	صالحی صدیقانی (۱۳۸۹)، سیلوان مورت ^{۴۱} و همکاران (۲۰۰۳)، مک کلند (۱۹۶۱)، عبدل (۲۰۱۸)
	توانایی سازگاری با دیگران	هورنسبای (۱۹۹۳)
	انعطاف‌پذیری	دییز (۲۰۰۲)؛ دیویس ^{۴۲} (۲۰۰۲)، براون و همکاران (۲۰۰۴)، زهرا و همکاران (۲۰۰۸)
	تعادل رفتاری	صالحی صدیقانی (۱۳۸۹)، سیلوان مورت و همکاران (۲۰۰۳)
	حالت‌های ذهنی مثبت	صالحی صدیقانی (۱۳۸۹)، کوپر و همکاران (۱۹۹۴)، دییز (۲۰۰۲)؛ براون و همکاران (۲۰۰۴)، زهرا و همکاران (۲۰۰۸)
	صداقت و درستی	صالحی صدیقانی (۱۳۸۹)، کوپر و همکاران (۱۹۹۴)، دییز (۲۰۰۲)؛ براون و همکاران (۲۰۰۴)، زهرا و همکاران (۲۰۰۸)
	قضاوت‌های متعادل و مناسب	صالحی صدیقانی (۱۳۸۹)، سیلوان مورت و همکاران (۲۰۰۳)
	کنترل درونی	مک کلند (۱۹۶۱)، نعمتی (۱۳۹۲)
مهارت‌های گروهی	نگرش مثبت	صالحی صدیقانی (۱۳۸۹)، براون و همکاران (۲۰۰۴)، زهرا و همکاران (۲۰۰۸)
	توانایی نفوذ در دیگران	صالحی صدیقانی (۱۳۸۹)، زهرا و همکاران (۲۰۰۸)
	نوع‌دوستی	صالحی صدیقانی (۱۳۸۹)
	رهبری گروه	عبدل (۲۰۱۸)، شایبر و همکاران (۲۰۱۶)
	کار گروهی	عبدل (۲۰۱۸)
مدیریت تعارض	عبدل (۲۰۱۸)	

پردازش و ترکیب و تفسیر	چارچوب ادراکی و متناسب ساختن آن با اطلاعات حاصل از تحقیق	گزینش، پالایش و سازمان‌دهی مطالعات
استفاده از ایده‌های دیگران	شایبر و همکاران (۲۰۱۶)	
ایجاد ظرفیت نوآورانه و خلاقانه	سوسا (۲۰۱۸)	
پاسخ‌گویی به پیشنهادها و انتقادها	سوسا (۲۰۱۸)	
پاسخ‌گویی در برابر اقدام‌های انجام شده	دیز (۲۰۰۲)، دیویس (۲۰۰۲)	
تحمل ابهام	صالحی صدیقانی (۱۳۸۹)، کوپر و همکاران (۱۹۹۴)، دیز (۲۰۰۲)؛ براون و همکاران (۲۰۰۴)، زهرا و همکاران (۲۰۰۸)	
تعهد کاری	صالحی صدیقانی (۱۳۸۹)، کوپر و همکاران (۱۹۹۴)، دیز (۲۰۰۲)؛ براون و همکاران (۲۰۰۴)، زهرا و همکاران (۲۰۰۸)	
توانایی سازمان‌دهی منابع لازم برای پاسخگویی به فرصت	سیلوان مورت و همکاران، (۲۰۰۳)، هینون ^{۳۳} و همکاران (۲۰۰۵)، زهرا و همکاران (۲۰۰۸)، سوسا (۲۰۱۸)	
حساسیت داشتن به دیگران	هورنسبای (۱۹۹۳)	
روحیه همکاری	صالحی صدیقانی (۱۳۸۹)، سیلوان مورت و همکاران (۲۰۰۳)	
مدیریت خطر	صالحی صدیقانی (۱۳۸۹)، دهقانی و جمینی (۱۳۹۶)، سیلوان مورت و همکاران (۲۰۰۳)، سوسا (۲۰۱۸)	
مسئولیت‌پذیری	صالحی صدیقانی (۱۳۸۹)، کوپر و همکاران (۱۹۹۴)، دیز (۲۰۰۲)؛ براون و همکاران (۲۰۰۴)، زهرا و همکاران (۲۰۰۸)	
مهارت‌های مدیریتی و رهبری	شایبر و همکاران (۲۰۱۶)، عبدل (۲۰۱۸)	
وجدان کاری	هورنسبای (۱۹۹۳)	
پاسخ مثبت به چالش‌ها	صالحی صدیقانی (۱۳۸۹)، سیلوان مورت و همکاران (۲۰۰۳)	
مهارت‌های اجتماعی	یامادا (۲۰۰۴)، ویراودانا و مورت ^{۳۲} ، زهرا و همکاران (۲۰۰۸)، تریودی (۲۰۱۰)، واتسلند (۲۰۱۱)، زامبون ^{۳۵} و همکاران (۲۰۱۷)، والیر (۲۰۱۷)	
مهارت‌های تکنولوژیکی	شن و ونکاتارامن ^{۳۳} (۲۰۰۰)، جارالیس و استرادین (۲۰۰۷)	
مهارت‌های اینترنتی و کامپیوتری	گی سینگر ^{۳۷} و همکاران، (۲۰۱۹)	مهارت‌های جنبی
قابلیت ایجاد و توسعه شبکه‌های ملی و بین‌المللی	سوسا (۲۰۱۸)	
مهارت‌های حرفه‌ای	جارالیس و استرادین (۲۰۰۷)	

فاز دوم (کمی): بررسی میزان تأثیر عوامل شناسایی شده.

پس از اتمام مرحله کیفی، به منظور بررسی میزان تأثیرگذاری عوامل شناسایی شده و سنجش روایی سازه به دست آمده از تکنیک تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است. بدین منظور پرسشنامه‌ای شامل ۴۵ سنجه بر اساس نتایج حاصل از سنتز پژوهی به منظور سنجش شاخص‌های نهایی مدل پیشنهادی طراحی و بین ۲۵۷ مدیر سازمان گمرک ایران توزیع گردید، با توجه به شاخص‌های برازش ذکر شده در جدول ۲ در کل

می‌توان گفت که مدل تدوین شده از شاخص برازش خوبی برخوردار است.

طبق جدول ۳ متغیر مهارت‌های بین فردی با ضریب استاندارد ۰/۹۸۱ بالاترین تأثیر و به ترتیب مهارت گروهی با ضریب استاندارد ۰/۹۴۸ در رتبه دوم و مهارت‌های شخصی با ضریب استاندارد ۰/۹۳۶ در رتبه سوم و مهارت‌های جنبی با ضریب استاندارد ۰/۸۰۲ در رتبه چهارم قرار دارد، همچنین همه مؤلفه‌های مورد بررسی و زیر شاخص‌های آن (سؤالات) از لحاظ آماری معنادار بود ($P < 0.05$).

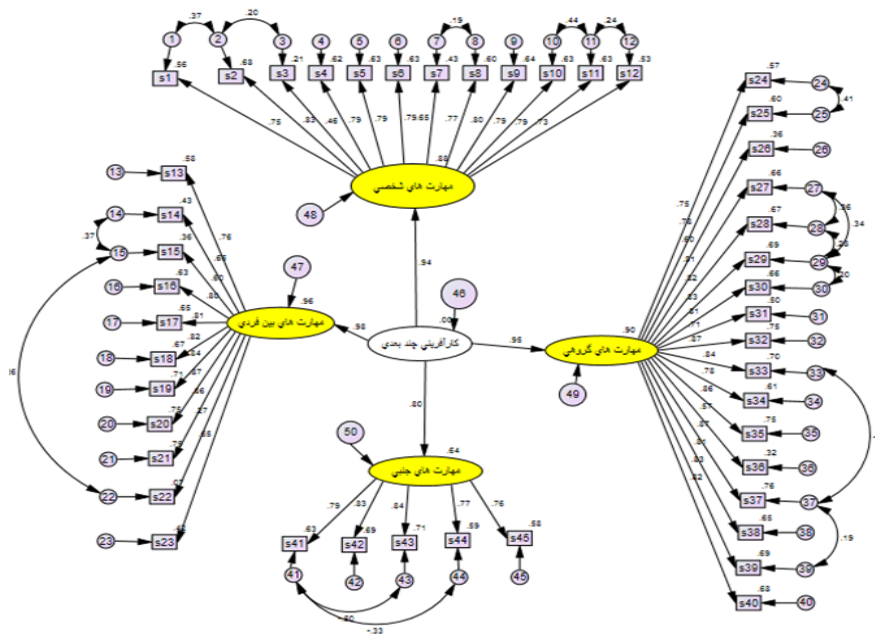
سازمان گمرک ایران انجام پذیرفت. جهت رسیدن به این هدف دو سؤال اصلی طراحی گردید. سؤال اول تحقیق به بررسی معیارهای مطلوب برای کارآفرینی چند بعدی می‌پرداخت. برای بررسی این سؤال از روش سنتز پژوهی استفاده گردید. بدین منظور مطالعات مرتبط با کلیدواژه‌ها ۲۵۶ مورد که با حذف مقالات نامرتبط پس از بررسی عناوین ۱۱۲ مورد باقی ماند که با حذف مقالات نامرتبط پس از بررسی متن کامل ۲۸ منبع مورد بررسی قرار گرفت. نتایج مطالعه نشان داد که با پردازش و ترکیب و تفسیر در قالب فرآورده‌های ملموس معیارهای مطلوب برای کارآفرینی چند بعدی در چهار مؤلفه مهارت‌های شخصی؛ مهارت‌های بین فردی؛ مهارت‌های گروهی؛ مهارت‌های

جدول ۲: بررسی شاخص‌های برازش مدل اندازه‌گیری شده در مدل

شاخص‌ها	مقدار قابل قبول	نتیجه
شاخص مطلق CMIN	مقدار بالاتر از ۰/۰۵	۰/۰۵۷
شاخص‌های تطبیقی TLI	بالاتر از ۰/۹	۰/۹۰۲
CFI	بالاتر از ۰/۹	۰/۹۱۴
شاخص‌های مقصد PNFI	بالاتر از ۰/۴۵	۰/۷۵۲
PCFI	بالاتر از ۰/۴۵	۰/۷۹۷
RMSEA	کمتر از ۰/۰۶	۰/۰۵۳
CMIN/DF	کمتر از ۳	۲/۵۳۸

بحث و نتیجه‌گیری

مطالعه حاضر باهدف ارائه مدلی برای توسعه شاخص‌های مهارت‌های کارآفرینی چند بعدی در

شکل ۳: ضرایب استاندارد برآورد شده در مدل نهایی

جدول ۳: آماره‌های مدل یابی معادلات ساختاری در متغیرهای مورد بررسی

شاخص	ضریب استاندارد	خطای انحراف استاندارد	C.R.	سطح معناداری
مهارت شخصی	۰/۹۳۶	۰/۲۴۵	۱۰/۸۹	۰/۰۰۰
مهارت گروهی	۰/۹۴۸	۰/۲۸۴	۱۰/۵۰	۰/۰۰۰
مهارت بین فردی	۰/۹۸۱	۱/۰۴۵	۴/۸۹	۰/۰۰۰
مهارت جنبی	۰/۸۰۲	۰/۱۱۱	۱۲/۰۵	۰/۰۰۰

جنبی نام‌گذاری گردید که مهارت‌های شخصی برگرفته از سنتز مطالعات قبلی شامل: حل مسئله، خلاقیت، قدرت تخیل، استعداد و هوش، اعتماد به نفس، پشتکار و جدیت، برونگرایی، دوراندیشی، انگیزه پیشرفت، انگیزه‌ی موفقیت طلبی، توانایی تصمیم‌گیری سریع بود. نتایج بدست آمده از حمایت مطالعات قبلی از جمله دهقانی و جمینی (۱۳۹۶)، رضاییگی و نوروزی (۱۳۹۵)، علایی (۱۳۹۳)، نعمتی (۱۳۹۲)، ریاضی و وکیل الرعیا (۱۳۹۱)، صالحی صدیقانی (۱۳۸۹)، عبدل (۲۰۱۸)، زهرا و همکاران (۲۰۰۸)، پرنسکی (۲۰۰۵)، براون و همکاران (۲۰۰۴)، دبیز (۲۰۰۲)، کوپرو همکاران (۱۹۹۴)، هورنسبای (۱۹۹۳)، مک کلند (۱۹۶۱) برخوردار است.

مؤلفه دوم تأثیرگذار بر کارآفرینی چند بعدی برگرفته از سنتز مطالعات قبلی مؤلفه مهارت‌های بین فردی بود که شامل ایجاد انگیزه در کارکنان، توانایی سازگاری با دیگران، تعادل رفتاری، حالت‌های ذهنی مثبت، صداقت و درستی، قضاوت‌های متعادل و مناسب، کنترل درونی، نگرش مثبت، توانایی نفوذ در دیگران، نوع‌دوستی بود. نتایج بدست آمده از حمایت مطالعات قبلی از جمله نعمتی (۱۳۹۲)، صالحی صدیقانی (۱۳۸۹)، عبدل (۲۰۱۸)، زهرا و همکاران (۲۰۰۸)، براون و همکاران (۲۰۰۴)، سیلوان مورت و همکاران (۲۰۰۳)، دبیز (۲۰۰۲)، دیویس (۲۰۰۲)، هورنسبای (۱۹۹۳)، مک کلند (۱۹۶۱) برخوردار است.

مؤلفه سوم تأثیرگذار بر کارآفرینی چند بعدی برگرفته از سنتز مطالعات قبلی مؤلفه مهارت‌های گروهی بود که شامل رهبری گروه، کار گروهی، استفاده از ایده‌های دیگران، ایجاد ظرفیت نوآورانه و خلاقانه، پاسخ‌گویی به پیشنهادها و انتقادها، پاسخ‌گویی در برابر اقدام‌های انجام شده، تحمل ابهام، تعهد کاری، توانایی سازماندهی منابع لازم برای پاسخگویی به فرصت، حساسیت داشتن به دیگران، روحیه‌ی

همکاری، مدیریت خطر، مسؤولیت‌پذیری، مهارت‌های مدیریتی و رهبری، پاسخ مثبت به چالش‌ها بود. نتایج بدست آمده از حمایت مطالعات قبلی از جمله دهقانی و جمینی (۱۳۹۶)، صالحی صدیقانی (۱۳۸۹)، عبدل (۲۰۱۸)، سوسا (۲۰۱۸)، شایبر و همکاران (۲۰۱۶)؛ زهرا و همکاران (۲۰۰۸)؛ هینونن و همکاران (۲۰۰۵)، براون و همکاران (۲۰۰۴)، سیلوان مورت و همکاران، (۲۰۰۳)، دبیز (۲۰۰۲)، دیویس (۲۰۰۲)؛ کوپرو و همکاران (۱۹۹۴)، هورنسبای (۱۹۹۳) برخوردار است.

مؤلفه چهارم تأثیرگذار بر کارآفرینی چند بعدی برگرفته از سنتز مطالعات قبلی مؤلفه مهارت‌های جنبی بود که شامل مهارت‌های اجتماعی، مهارت‌های تکنولوژیکی، مهارت‌های اینترنتی و کامپیوتری، قابلیت ایجاد و توسعه شبکه‌های ملی و بین‌المللی بود. نتایج بدست آمده از حمایت مطالعات قبلی از جمله گئی سینگر و همکاران (۲۰۱۹)، سوسا (۲۰۱۸)، زامبون و همکاران (۲۰۱۷)، والیر (۲۰۱۷)، واتسلند (۲۰۱۱)، تریودی (۲۰۱۰)، زهرا و همکاران (۲۰۰۸)، جارالیس و استرادین (۲۰۰۷)، ویراوادنا و مورت (۲۰۰۶)، یامادا (۲۰۰۴)، شن و ونکاتارامن (۲۰۰۰) برخوردار است. با توجه به نتایج به دست آمده می‌توان گفت که معیارهای مطلوب تعیین‌شده برای کارآفرینی چند بعدی منطبق با مطالعات قبلی می‌باشد؛ بنابراین از لحاظ نظری مدل تدوین شده از حمایت مطالعات قبلی برخوردار است.

سؤال دوم تحقیق به بررسی این سؤال می‌پرداخت که آیا مدل تدوین شده برای کارآفرینی چند بعدی در سازمان گمرک ایران از برازش لازم برخوردار است؟ با توجه به اینکه شاخص‌های برازش مقتصد (PNFI و PCFI) بالاتر از ۴۵ درصد و هم‌چنین شاخص‌های RMSEA کوچک‌تر از ۰/۰۵ و مقدار CMIN/DF کمتر از ۳ بود، بنابراین می‌توان گفت که مدل تدوین شده برای کارآفرینی چند بعدی در سازمان گمرک ایران از برازش لازم برخوردار است؛ بنابراین

سازمان کارآفرین برای مناطق جغرافیایی ایران؛ مطالعه موردی گمرک جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۱۳(۱)، ۵۷۶-۵۵۳.

شورت، ادموند سی (۱۹۹۱). *روش‌شناسی مطالعات برنامه درسی*. ترجمه محمود مهر محمدی و همکاران (۱۳۸۸). تهران: انتشارات سمت.

صالحی صدقیانی، جمشید. (۱۳۸۹). بررسی کارآفرینی اجتماعی با رویکرد مشخصه‌های رفتاری. نشریه توسعه کارآفرینی دانشگاه تهران، ۱(۳)، ۹۴-۶۷.

علایی، عذرا. (۱۳۹۳). بررسی مؤلفه‌های مؤثر بر کارآفرینی و شیوه‌های پرورش آن در وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی. *ماهنامه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگ کار و جامعه*، ۱(۱)، ۱۶۷، ۵۹-۴۷.

علی پور، عادل؛ علی عسگری، مجید؛ حسینی خواه علی؛ حاج حسین نژاد، غلامرضا. (۱۳۹۹). تبیین عناصر برنامه درسی برای توانمندسازی شغلی کودکان کم‌توان ذهنی (ستیز پژوهی). *نظریه و عمل در برنامه درسی*، ۸(۱۵)، ۳۸۲-۳۴۷.

کردنائیج، اسدالله. (۱۳۸۴). طراحی ساختار سازمانی مراکز و آموزشگاه‌های کارآفرینی در کشور، *فصلنامه علوم انسانی*، ۲(۹)، ۱۵۶-۱۱۹.

مارش، کالین جی (۱۳۸۷). *پژوهش تلفیقی: سنتز پژوهی*، در: شورت، ادموند سی (۱۳۸۷) *روش‌شناسی مطالعات برنامه درسی*، ترجمه محمود مهرمحمدی و همکاران. تهران: سمت.

نعمتی محمدعلی. (۱۳۹۲). بررسی ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینانه دانشجویان دانشگاه‌های دولتی تهران. *فصلنامه نوآوری و ارزش‌آفرینی*، ۳(۲)، ۳-۶۳-۴۷.

Abdul, O. E. (2018). Entrepreneurial skills and growth of Small and Medium Enterprise (SMEs): A comparative analysis of Nigerian entrepreneurs and Minority entrepreneurs in the UK. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 8(5), 27-46.

می‌توان نتیجه گرفت که مدل طراحی‌شده از لحاظ عملی قابلیت کاربرد در سازمان گمرک ایران را دارد. با توجه به اینکه نمونه آماری این تحقیق مدیران سازمان گمرک ایران می‌باشد؛ بنابراین تعمیم نتایج این تحقیق به سازمان‌های دیگر باید با احتیاط صورت پذیرد. پیشنهاد می‌گردد با انجام مطالعات بیشتر و گسترش دامنه اطلاعات، طراحی الگوی کارآفرینی چند بعدی و خاص مدیران هر حوزه (بخش‌های صنعت، آموزش عالی و سایر سازمان‌ها) از ضرورت‌های تحقیقات آتی می‌باشد.

منابع و مأخذ

احمدپور داریانی، محمود. (۱۳۸۹). *کارآفرینی: تعاریف، نظریات، الگوها*. چاپ نهم، تهران: انتشارات جاجرمی.

دانایی‌فرد، حسن؛ فروهی، مهشید؛ صالحی، علی. (۱۳۸۶). ارتقا کارآفرینی در ایران: تحلیلی بر نقش دولت. *پژوهشنامه بازرگانی*، ۱۱(۱)، ۲۶۲-۲۲۱.

دهقانی، امین؛ جمینی، داوود. (۱۳۹۶). سنجش وضعیت شاخص‌های کارآفرینی، تعیین‌کننده‌ها و راهکارهای توسعه آن در سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: شهرستان جوانرود). *فصلنامه فضای جغرافیایی*، ۱۷(۱)، ۶۰، ۲۶۵-۲۴۷.

رضاییگی، رضا؛ نوروزی، محمد. (۱۳۹۵). شناسایی ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینان جهادی: بررسی موردی یک تجربه بومی واقعی. *مطالعات راهبردی بسیج*، ۱۹(۷۱)، ۸۰-۵۷.

ریاضی، مژگان؛ یونس، وکیل‌الرعایا. (۱۳۹۱). تعیین اهمیت شاخص‌های شخصیتی کارآفرینان مستقل با استفاده از فرایند تحلیل سلسله مراتبی گروهی، *کنفرانس ملی کارآفرینی و مدیریت کسب‌وکارهای دانش‌بنیان*، بابلسر.

سمایی، علی؛ اشرفی، مجید؛ سمعی، روح‌الله؛ شجاعی، سامره (۱۳۹۹). *بومی سازی الگوی مفهومی*

- Shabbir, M. S., Shariff, M. N. M., & Shahzad, A. (2016). A conceptual development of entrepreneurial skills and entrepreneurial intentions: A case of IT employees in Pakistan. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 6(3), 65-78.
- Shane, S., & Venkataraman, S. (2000). The promise of entrepreneurship as a field of research. *Academy of management review*, 25(1), 217-226.
- Sousa, M. J. (2018). Entrepreneurship skills development in higher education courses for teams leaders. *Administrative sciences*, 8(2), 18.
- Sullivan Mort, G., Weerawardena, J., & Carnegie, K. (2003). Social entrepreneurship: Towards conceptualisation. *International journal of nonprofit and voluntary sector marketing*, 8(1), 76-88.
- Trivedi, C. (2010). Towards a social ecological framework for social entrepreneurship. *The Journal of entrepreneurship*, 19(1), 63-80.
- Valliere, D. (2017). Multidimensional entrepreneurial intent: an internationally validated measurement approach. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*.
- Wang, Y., & Zhang, X. (2009). Operationalization of corporate entrepreneurship and its performance implications in China: an empirical study. *Journal of Chinese Entrepreneurship*. 1(1), 8-20
- Weerawardena, J., & Mort, G. S. (2006). Investigating social entrepreneurship: A multidimensional model. *Journal of world business*, 41(1), 21-35.
- Westlund, H. (2011). Multidimensional entrepreneurship: theoretical considerations and Swedish empirics. *Regional science policy & practice*, 3(3), 199-218.
- Yamada, J. I. (2004). A multi-dimensional view of entrepreneurship: Towards a research agenda on organisation emergence. *Journal of management development*. 23(4), 289-320.
- Zahra, S. A., Rawhouser, H. N., Bhawe, N., Neubaum, D. O., & Hayton, J. C. (2008). Globalization of social entrepreneurship opportunities. *Strategic entrepreneurship journal*, 2(2), 117-131.
- Zambon, I., Serra, P., Sauri, D., Carlucci, M., & Salvati, L. (2017). Beyond the 'Mediterranean city': Socioeconomic disparities and urban sprawl in three Southern European cities. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 99(3), 319-337.
- Brown, T. E., & Ulijn, J. M. (Eds.). (2004). *Innovation, entrepreneurship and culture: the interaction between technology, progress and economic growth*. Edward Elgar Publishing.
- Cochran, T. C. (1968). *Basic History of American Business* (No. 39). Princeton, NJ: Van Nostrand.
- Cooper, A. C., Gimeno-Gascon, F. J., & Woo, C. Y. (1994). Initial human and financial capital as predictors of new venture performance. *Journal of business venturing*, 9(5), 371-395.
- Davis, S. M. (2002). Social entrepreneurship: Towards an entrepreneurial culture for social and economic development. *Available at SSRN 978868*.
- Dees, J. G., Emerson, J., & Economy, P. (2004). *Strategic tools for social entrepreneurs: Enhancing the performance of your enterprising nonprofit* (Vol. 207). John Wiley & Sons.
- Garalis, A., & Strazdiene, G. (2007). Entrepreneurial skills development via simulation business enterprise. *Socialiniai tyrimai*, 10, 39-48.
- Geissinger, A., Laurell, C., Sandström, C., Eriksson, K., & Nykvist, R. (2019). Digital entrepreneurship and field conditions for institutional change—Investigating the enabling role of cities. *Technological Forecasting and Social Change*, 146, 877-886.
- Hedges, L. V., & Cooper, H. (2009). Research synthesis as a scientific process. *The handbook of research synthesis and meta-analysis*, 1.
- Heinonen, J., Poikkijoki, S. A., & Vento-Vierikko, I. (2005, November). Entrepreneurship-an Opportunity for Academics: A Case Study of a Training Programme for Bioscience Researcher. In *RENT XIX Conference in Naples, Italy, November 17* (Vol. 18, p. 2005).
- Hornsby, J. S., Naffziger, D. W., Kuratko, D. F., & Montagno, R. V. (1993). An interactive model of the corporate entrepreneurship process. *Entrepreneurship theory and practice*, 17(2), 29-37.
- Katsikis, I. N., & Kyrgidou, L. P. (2009). Entrepreneurship in teleology: the variety of the forms. *International Journal of Entrepreneurial behavior & research*. 15(2), 209-231.
- McClelland, D. (1961). *The achieving society* van nostrand. Princeton, NJ.
- Parker, S. C. (2011). Intrapreneurship or entrepreneurship?. *Journal of Business Venturing*, 26(1), 19-34.
- Prensky, D. (2005). Social Entrepreneurship. *Available at SSRN 983195*.

یادداشت‌ها

- ¹ *Entrepreneurship*
- ² *Westlund*
- ³ *Yamada*
- ⁴ *Valliere*
- ⁵ *Cooper*
- ⁶ *Dees*
- ⁷ *Brown*
- ⁸ *Garalis & Strazdiene*
- ⁹ *Zahra*
- ¹⁰ *Wang & Zhang*
- ¹¹ *Shabbir*
- ¹² *Sousa*
- ¹³ *Abdul*
- ¹⁴ *Entrepreneure*
- ¹⁵ *Cochran*
- ¹⁶ *Webster*
- ¹⁷ *Katsikis & Kyrgidou*
- ¹⁸ *Peter Drucker*
- ¹⁹ *Cooper & Hedges*
- ²⁰ *Short*
- ²¹ *Synthesis study*
- ²² *Science Direct*
- ²³ *Google Scholar*
- ²⁴ *Content Validity Ratio*
- ²⁵ *Inclusion criterion*
- ²⁶ *Abdul*
- ²⁷ *Prensky*
- ²⁸ *Cooper*
- ²⁹ *McClelland*
- ³⁰ *Horensby*
- ³¹ *Sullivan Mort*
- ³² *Davis*
- ³³ *Heinonen*
- ³⁴ *Weerawardena & Mort*
- ³⁵ *Zambon*
- ³⁶ *Shane & Venkataraman*
- ³⁷ *Geissinger*